

Як і будь-який процес, ПТСР має відповідні фази проходження, і далеко не завжди він утворює незворотні порушення особистості, треба розуміти, що для того, щоб людина позбулась ПТСР, необхідно звернутися за допомогою до спеціалістів та не уникати цієї проблеми.

Важливо не нехтувати психічним здоров'ям та, у разі виявлення ознак, що можуть свідчити про посттравматичний стресовий розлад негайно звертатися за допомогою до спеціалістів – психологів та психотерапевтів, щоб не допустити тяжких наслідків перенесених подій.

Список використаних джерел

1. Посттравматичний стресовий розлад : адаптована клінічна настанова, заснована на доказах / Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України; Асоціація психіатрів України; Всеукраїнське громадське об'єднання родин загиблих та безвісти зниклих, учасників антитерористичної операції, ветеранів війни та активістів волонтерського руху «Крила 8 сотні». 2016.

2. Посттравматичний стресовий розлад в умовах воєнного стану: місце та можливості фітотерапії / О. М. Радченко Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького. 17.10.2022

3. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) / Горбунова В. www.prostirnadii.org.ua

4. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник / Упор.: Д.Д. Романовська, О.В. Ілашук. Чернівці : Технодрук, 2014

5. Profilaktyka posttravmatychnyx stresovykh rozladiv: psichologichni aspekty (2014).

Антонюк Поліна Євгенівна,
професор кафедри криміналістики
та судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук;

Улещенко Ольга Олександрівна,
заступник завідувача відділу забезпечення
діяльності центру Київського науково-
дослідного експертно-криміналістичного
центру МВС України

ОСВІДУВАННЯ ОСОБИ ЯК ЗАСІБ ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Відповідно до ст. 93 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) збирання доказів сторонами кримінального провадження здійснюється у порядку, передбаченому КПК України [1].

Такий порядок визначає, що сторона обвинувачення здійснює збирання доказів в тому числі шляхом проведення слідчих (розшукових) дій (ч. 2 ст. 93 КПК України).

Однією з таких слідчих (розшукових) дій є освідування особи, порядок здійснення якого визначається в ст. 241 КПК України. На наш погляд, запропонований порядок закладає певні невизначеності, що впливають на ефективність освідування особи як засобу збирання доказів у кримінальному провадженні, а тому потребують аналізу.

Так, відповідно згідно ч. 1 ст. 241 КПК України дізнавач, слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на його тілі, одязі, в якому він перебуває, слідів кримінального правопорушення та їх вилучення або виявлення особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

З огляду на заявлену мету – виявлення та вилучення в тому числі слідів кримінального правопорушення, вбачається, що освідування особи є однією з першочергових слідчих (розшукових) дій, зволікання із проведенням якої може призвести до втрати слідів. В той же час законодавець дозволяє проведення освідування особи лише щодо конкретних учасників кримінального провадження – підозрюваного, свідка чи потерпілого, що вже само по собі передбачає проведення певних процесуальних дій по наданню особам такого процесуального статусу, причому лише після відкриття кримінального провадження (внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань). Безсумнівно, що такі умови потребують певного часу та напряму впливають на ефективність освідування особи з метою виявлення слідів кримінального правопорушення.

Крім того, встановленим порядком передбачена можливість виявлення слідів кримінального правопорушення не лише на тілі особи, але і на одязі, в якому перебуває особа, під час її освідування. Закріплене у нормі бачення законодавця виглядає дещо нелогічним, по перше, з огляду на існування в кримінальному провадженні процесуальної категорії «речі», до яких і належать елементи одягу, порядок огляду яких встановлений в ст. 237 КПК України. По-друге, з огляду на відсутність тлумачення категорії «одяг» в кримінальному процесуальному законі та встановленого процесуального порядку поведіння з відповідними об'єктами, така конструкція правової норми припускає можливість інтерпретації та закладає підстави для визнання зібраних в такий спосіб доказів неналежними та недопустимими.

На нашу думку, доцільно було передбачити у відповідній кримінальній процесуальній нормі можливість огляду одягу освідуваної особи по правилах огляду речей в межах освідування особи.

В ч. 2 ст. 241 КПК України законодавець передбачає можливість особи добровільно пройти освідування на підставі постанови дізнавача, слідчого, прокурора. При цьому, в разі відмови особи, освідування здійснюється примусово виключно на підставі постанови прокурора.

Слід відмітити, що, зазначаючи на можливість проведення освідування особи примусово, законодавець абсолютно не встановлює межі примусу, форму та суб'єктів його реалізації, унеможливаючи оцінку зібраних в такий спосіб доказів та порушуючи тим самим таку засаду кримінального провадження як змагальність сторін. Формулювання ж, яке використовує законодавець для встановлення меж примусу, як то – «... у межах, необхідних для досягнення мети освідування», на наш погляд, не дозволяє сформулювати конкретні допустимі межі такого примусу. Крім того, не визначений порядок освідування особи, яка перебуває в безпорадному стані, без свідомості тощо, яка при цьому може не мати відповідного процесуального статусу – потерпілий, підозрюваний, свідок. Очевидним вбачається зокрема ігнорування положень ч. 6 ст. 55 КПК України, відповідно до якої передбачена можливість визнання потерпілим у кримінальному провадженні близьких родичів чи членів сім'ї особи, яка в результаті правопорушення перебуває у стані, що унеможливило подання нею відповідної заяви. А у випадку, коли така особа є учасником кримінального провадження але з урахуванням її стану не може проявити своє волевиявлення, чи не буде примусове освідування такої особи порушенням її прав та підставою для визнання зібраних доказів недопустимими? Крім того, погоджуємося з думкою науковців щодо вибіркового характеру примусу з огляду на процесуальний статус учасників кримінального провадження [2, с. 123, 124], що є гарантією дотримання їх прав та свобод.

В ч. 3 ст. 241 КПК України законодавець декларує, що освідування, яке супроводжується оголенням освідуваної особи, здійснюється особами тієї ж статі, за винятком здійснення освідування лікарем. Дізнавач, слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при освідуванні особи іншої статі, якщо це пов'язано з необхідністю оголювати особу, яка підлягає освідуванню.

Дотримання цієї норми виглядає проблемним з огляду на відсутність роз'яснення законодавця щодо «оголення особи». Наприклад, зважаючи на звичний для населення України вигляд осіб чоловічої статі в місцях відпочинку на водоймах, чи можна вважати оголенням особи освідування, яке не супроводжується необхідністю зняття нижнього одягу, а передбачає оголення лише грудної клітини для особи чоловічої статі? Чи все ж це буде оголення і таке освідування особи повинне здійснюватися виключно особами чоловічої статі?

Недостатньо визначеною виглядає також позиція законодавця щодо здійснення освідування особи лікарем, що припускає можливість оголення особи в ході освідування (ч. 3 ст. 241 КПК України), а також за участю судово-медичного експерта, лікаря або спеціаліста (ч. 2 ст. 241 КПК України).

Встановлюючи можливість проведення освідування особи лікарем, законодавець не визначає порядку такого освідування, а також подальшої фіксації зібраних доказів. Постає питання, яким

чином складається протокол освідчування особи, проведеного лікарем? Яким учасником кримінального провадження в такому випадку є лікар, і яке його коло процесуальних прав, повноважень та відповідальності? Чи припустимо складати протокол освідчування особи слідчим, дізнавачем, прокурором, які не були присутні під час самого освідчування особи, або складати такий протокол зі слів лікаря, процесуальний статус якого не визначений?

Також, зазначаючи на можливість вилучення слідів кримінального правопорушення в ході освідчування особи, законодавець не зазначає, що вони можуть додаватися як додатки до протоколу освідчування, а обмежується зазначенням на те, що про проведення освідчування складається протокол згідно з вимогами КПК України, копія якого надається особі, освідчування якої здійснювалося. Разом з тим, зміст ст. 105 КПК України, яка встановлює види додатків до протоколів, не охоплює собою «сліди кримінального правопорушення», які можуть бути виявлені та вилучені в ході освідчування особи. Також залишається питанням, чи підлягають вилученню в ході освідчування елементи одягу особи, чи лише огляду та фіксації?

Зазначені аспекти закріпленого в Кримінальному процесуальному законі порядку освідчування особи, на наш погляд, ставлять під сумнів ефективність цієї слідчої (розшукової) дії як засобу збирання доказів, закладаючи підстави для невизнання зібраних в такий спосіб доказів належними і допустимими. Вирішення цієї проблеми вбачається в чіткій регламентації порядку освідчування особи, що передбачає узгодженість з іншими процесуальними діями та використання визначених та зрозумілих дефініцій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчикова В. Є. Учасники освідчування. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. № 1. С. 121–132.

Антощук Андрій Олександрович,
доцент кафедри криміналістики та судової
медицини Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ НЕПОВНОЛІТНІ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

В дослідженнях криміналістичного спрямування щодо обігу наркотичних засобів, як правило, приділяється увага загальним питанням розслідування і проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Проте, при вчиненні кримінальних правопорушень у сфері обігу